

Řekové v České republice – asimilace a identita (překlad do češtiny)

Tassula C. Zissaki-Healey

Úvod

Příspěvek se zabývá problematikou asimilace a identity Řeků žijících v České republice. Hlavní skupina Řeků přišla do Československa v letech 1948 a 1949, při- čemž předpokládali, že se do vlasti vrátí po ukončení Řecké občanské války. V období od roku 1948 do uzavření posledního Domova pro řecké děti v roce 1962, které označím jako první období, se kladl důraz na výuku řečtiny v samostatných řeckých školách. Do roku 1962 bylo zřejmé, že návrat do Řecka bude odložen a řecké děti byly začleněny do českého vzdělávacího systému. V letech 1962–1975, která uvá- díím jako druhé období, se za nejdůležitější považovalo zajistit pokračování výuky řečtiny. Roku 1967 došlo v Řecku k převratu a nastolení diktátorského režimu a zdá- lo se, že návrat se odkládá na neurčito. Pražské jaro a zásah vojsk Varšavské smlouvy v srpnu 1968 se týkaly spíše Čechů a Slováků než Řeků, jejichž vláda byla orientována na Sovětský svaz. Komunistická strana Řecka i Řecko samotné měly v té době navíc vážné problémy. Dalším důležitým datem z hlediska identity a asimilace Řeků byl rok 1975, kdy nová řecká vláda ustavená po svržení diktátorského režimu vyhlásila amnestii pro politické uprchlíky a možnost návratu do vlasti se tak stala reálnou. Ve skutečnosti bylo však třeba čekat až do roku 1990, než došlo k vyřešení otázek nároků na penzi. Do tohoto data se z Československa vrátily domů přibližně dvě třetiny Řeků. Ve třetím období 1975–1989 se na návrat domů začaly připravovat řecké děti, které byly již do značné míry asimilovány a podobně jako jejich rodiče nikdy Řecko nenavštívily. Ve čtvrtém období, od změn v roce 1989 do vstupu ČR do Evropské unie roku 2004, měli Řekové v České republice možnost častěji cestovat do Řecka, sledovat řeckou satelitní televizi a poslouchat řecký rozhlas. Mnoho Řeků začalo podnikat nebo pracovalo (v oblasti cestovního ruchu, řeckého pohostinství, dopravě), čímž se dostávali do každodenního kontaktu jak s Řeky, tak s cizinci obecně. V tomto období se kosmopolitní přístup stal výhodou a zejména schopnost plynule přecházet z českého jazykového a kulturního kontextu do řeckého byla přínosem z hlediska ekonomického i sociálního. Důraz se kladl na poskytování jazykových kurzů řečtiny, které dobrovolně navštěvují Řekové i mnoho Čechů, a na jejich finanční zajištění. Páté období začalo 1. května 2004 vstupem České republiky do Evropské unie. Problémy pasů a víz, které po většinu let od roku 1948 představovaly noční můru, se staly irelevantní.

Čeští Řekové vstoupili do tohoto období dobře připraveni na jednotný trh a otevřené hranice, je však třeba, aby s pomocí českých úřadů nadále podporovali Řeky a české milovníky helénské kultury, kteří se chtějí naučit pohybovat mezi českým a řeckým jazykem a kulturou. „Národnostní menšiny“ Řekové byli uznáni za národnostní menšinu zákonem z června 2001 o národnostních menšinách v České republice. Termín „národnostní menšina“ je nešťastný, protože implikuje rasové a další zřetelné kulturní a jazykové rysy skupiny osob, které charakterizuje věrnost odkazu předků a dokonce snad opozice vůči majoritní společ- nosti. Termín tedy zdůrazňuje spíše to, co je od kultury většinové společnosti odlišuje, a nikoliv to, co mají společné. Může rovněž opomíjet takové prvky, jako je asimilace uvnitř kultur, úzké vazby mezi kulturami a vzájemný vliv kultur v rámci jednoho národa. Tam, kde dochází k asimilaci a vzniku smíšených manželství, jako tomu je mezi Čechy a Řeky žijícími v ČR, nemůže odrážet fakt kontinuální existence zcela asimilovaných (např. dítě s jedním řeckým prarodičem) a zcela neasimilovaných Řeků, kteří neumějí hovořit česky a jen málo chápou české prostředí (typickým příkladem jsou ti, kteří do země přicestovali nedávno). Za blízké a vítané členy řecké komunity se mohou považovat čeští přátelé Řecka, kteří mají rádi řecké jídlo, tanec a hudbu a umějí pár slov řecky. Pojem národnostní menšina neodráží pozitivní vliv, který má bilingvismus a život jednotlivce nebo skupiny jednotlivců v dvojím kulturním prostředí nebo dokonce multikulturním na majoritní kulturu národa. Neodráží ani stále vzrůstající mezinárodní kulturní mobilitu ve světě ani skutečnost, že jednotlivec může mít v rámci své vlastní sociálně kulturní skupiny více než jednu identitu. Tento příspěvek se zaměří

na asimilaci a národní identitu Řeků žijících v České republice, ukáže a vysvětlí, jak se měnily priority od roku 1948, kdy rozdíly mezi Řeky a Čechy byly značné a existovaly silné argumenty pro zachování vlastní identity. Česká republika i Řecko jsou nyní naopak členy Evropské unie, všichni jsme občany Evropské unie a velkou výhodou mají ti, kteří se mohou snadno pohybovat mezi řeckým a českým jazykem i kulturou. Pokud si to uvědomíme, pak se ve vztahu k Řekům žijícím v České republice termínu „řecká národnostní menšina“ vyhneme; místo něho budeme tuto skupinu občanů Evropské unie nazývat Řeky.

Pohled do historie

Jako velká homogenní skupina se Řekové objevili v Československu na jaře 1948, kdy přijely první děti z oblastí postižených Řeckou občanskou válkou (1946–49), aby v Československu našly ochranu a bezpečí. Následovaly je další skupiny dětí a v roce 1949 pak přijeli dospělí z řad bojovníků i civilistů. Do roku 1950 se Československo stalo cílovou zemí pro přibližně 12 000 řeckých politických uprchlíků, z toho 5185 dětí. Do prosince 1990 – po amnestii vyhlášené řeckou vládou v roce 1975 a po oboustranném vyřešení všech otázek repatriace včetně nároků na penzi – se z tehdejšího Československa vrátilo do Řecka přibližně 10 000 Řeků. Podle posledního sčítání obyvatelstva v České republice z roku 2003 se k řecké národnosti přihlásilo 3219 osob. Do tohoto počtu není zahrnuta většina slovansko-makedonských Řeků, kteří představovali 30 % řeckých politických uprchlíků přicházejících do bývalého Československa. Většina makedonských Slovanů dosud žijících v České republice se připojila k řecké obci až nyní (makedonští Slované jsou slovansky hovořící menšina v řecké části Makedonie). V roce 1990 vznikly v rámci Asociace řeckých obcí ČR Řecké obce v Praze, Brně, Ostravě, Jeseníku, Krnově-Městě, Krnově, Šumperku, Vrbně, Bohumíně, Havířově, Karviné a Třinci. Většina Řeckých obcí se nachází v Moravskoslezském kraji, kde byli Řekové po příjezdu soustředováni. Jádro Řeckých obcí tvoří nyní už dospělé „děti Řecké občanské války“ a jejich rodiny. Dalšími členy jsou studenti, kteří přijeli studovat na vysokých školách v Československu v rámci stipendia Komunistické strany Řecka v polovině 70. a 80. let, postupně se zde usadili a uzavřeli sňatky s českými občany. V České republice nadále studují studenti z Řecka a řecké části Kypru, hlavně lékařství, stomatologii, fyzioterapii, hudbu a strojírenství. Řeckých studentů včetně studentů v rámci vý- měnných programů EU je zde téměř 250, většina z tohoto počtu v Praze. Mnoho Řeků, kteří se v 80. letech vrátili do vlasti, přišlo z osobních důvodů zpět do České republiky, například kvůli nemožnosti najít odpovídající práci, neschopnosti přizpůsobit se po třiceti letech v exilu řeckému kulturnímu prostředí a způsobu života nebo z důvodu lepšího zabezpečení v důchodovém věku a blízkosti rodiny. Tendence ovlivňující pocit sounáležitosti

Současná problematika národní a národnostní identity Řeků v České republice je úzce spojena s historickými okolnostmi příchodu největší skupiny – politických uprchlíků z Řecké občanské války v letech 1946–1949. Narodili se v Řecku, většina z nich v severním Řecku (Epirus, řecká část Makedonie a východní Thrákie). V Československu získali „dočasný pobyt“ s předpokladem, že se po skončení občanské války vrátí do vlasti. Během války je řecká vláda zbavila řeckého občanství a jejich „dočasný pobyt“ v Československu se změnil na delší dočasný pobyt, zvláště po převratu v Řecku v roce 1967. Domů se mohli začít vracet až po udělení amnestie v roce 1975. To lze považovat za bod zlomu. Do prosince 1990 se jejich postavení politických uprchlíků bez domova změnilo; museli se rozhodnout, zda přijmou české nebo řecké občanství. Většina získala české i řecké občanství. Ti, kteří zůstali v českých zemích, byli nyní „Češi z vlastního rozhodnutí“. Třetí důležitou změnou, která ovlivnila pocit sounáležitosti s jednou nebo druhou zemí, případně s oběma, byl vstup České republiky do Evropské unie v květnu 2004. Ten oslabil vyhraněné národnostní tendence a úzké pocity národní loajality Řeků.

Otázky národní identity Řeků v České republice

První období, 1948–1962

První období formování a ochrany národní identity řeckých dětí a jejich rodičů sahá od roku 1948 až do začátku 60. let. Děti i dospělí absolvovali školy a technické vzdělávání, jen velmi

málo jich však v té době studovalo vysokou školu. Všechny děti bydlely ve speciálních Domovech pro řecké děti, čímž se vytvářela kompaktní sociální skupina. Tato skupina prošla vysoce národnostně zaměřeným vzdělávacím procesem, který vycházel z politiky Komunistické strany Řecka spolupracující s československými úřady a Československým červeným křížem, protože tyto děti měly zůstat Řeky, měly si osvojit řecké hodnoty, studovat řecké zvyky a tradice a zejména měly hovořit řecky. Výuka probíhala v řečtině, zároveň s tím absolvovaly intenzivní kurzy češtiny. Vzdělání dětí mělo ideologický charakter, nikoliv vojenský či polovojenský a mělo rozvíjet intelekt. Očekávalo se od nich, že se do Řecka vrátí jako vzdělaní lidé, a tedy jako potenciální vedoucí představitelé řecké společnosti. Analýza řeckých učebnic prvního období určených pro děti „dočasně“ usazené v ČR dokládá cíle a záměry národnostně zaměřeného vzdělávání a výchovy (učebnice byly s malými úpravami užívány až do roku 1989). Hlavním tématem je ochrana národní identity a rozvoj jejich politické, tzn. socialistické identity. Opakují se zde následující témata:

- silné vlastenectví;
- nostalgie po návratu do rodné země a neotřesitelná víra v něj;
- oddanost tomu, za co Řekové bojují;
- hrdost na tradice a zvyky Řecka;
- obraz vlasti jako nádherné země navzdory její zaostalosti v porovnání s hostitelskou zemí;
- láska k rodině a zejména ke statečné matce;
- vyjadřování absolutní oddanosti a důvěry Komunistické straně Řecka i jejím symbolům.

Výše uvedená témata jsou většinou zaměřena na formování řeckého charakteru a identity u školních dětí. Většina dětí znala řecké vesnice, z nichž pocházely, a pamatovaly si, jak v nich jejich rodina žila. Věřily, že se vrátí a svou zemi milovaly. Navíc hovořily řecky a v řečtině probíhala i jejich výuka. Z těchto dětí jsou dnes již šedesátníci a sedmdesátníci, kteří tvoří jádro Řeckých obcí v České republice a prá-vě oni kladou důraz na ochranu národní identity svých dětí a vnoučat. Toto období je tedy charakterizováno velmi silným smyslem pro to být Řekem a odporem proti vlivu kultury hostitelské země. Nicméně již začalo docházet k vzájemné výměně kulturních a sociálních hodnot. Řekové se začali učit od Čechů a Češkové od Řeků. Mnoho českých občanů si dodnes pamatuje, jak bylo pro všechny Řeky obtížné zvyknout si na české knedlíky. Také si pamatují, jak rychle mizelo ze stánků vzácné ovoce a zelenina, když se na scéně objevili Řekové.

Druhé období, 1962–1975

Druhé období začalo rokem 1962, kdy byl zrušen poslední Domov pro řecké děti a ty přestaly žít odděleně. V tomto období (do amnestie v roce 1975) si Řekové dále chránili svou národní identitu, ale hlavním problémem bylo zachování znalosti řečtiny. Převrat v Řecku v roce 1967 nastolil diktátorský režim, čímž se návrat do Řecka zdál být odložen. Pražské jaro a zásah vojsk Varšavské smlouvy v srpnu 1968 byly většinou záležitostí majoritní společnosti, řečtí vedoucí představitelé byli v roce 1968 prosovětsky orientovaní a zabývali se více vnitřními záležitostmi Komunistické strany Řecka a politickou situací v Řecku. Zajímavé je, že řecké děti v tomto období byly sice stále méně schopny domluvit se rodným jazykem a naopak skvěle ovládaly češtinu, nicméně s kulturou hostitelské země se neztotožnily. Tento odpor k asimilaci lze vysvětlit dvěma důvody: a) řečtí političtí uprchlíci měli právní statut „bezzemků“ a b) byli přesvědčeni, že se vrátí do vlasti. Většina mladých lidí ve věku, kdy mohli vstoupit do manželství, si partnery hledala spíše mezi Řeky, než Čechy. Po rozpuštění Domova pro řecké děti v roce 1962 bylo rozhodnuto o integraci řeckých dětí a studentů do československé společnosti a děti byly zařazeny do českých škol. Nadále navštěvovaly hodiny řeckého jazyka, historie, zeměpisu a literatury, počet hodin se však snížil na 4 a poté na 2 týdně. Předmět se navíc stal volitelným, tzn. nebyl součástí osnov českého školství. Děti z 60. a 70. let se v Československu narodily, žily, hrály si a studovaly v českém prostředí. Zodpovědnost za zachování jejich pocitu příslušnosti k Řecku tak přešla na rodinu a na organizace Komunistické strany Řecka, které připravovaly mimoškolní aktivity v Řeckých klubech.

Ve školních učebnicích se nadále objevovala témata z učebnic 50. a začátku 60. let, došlo v nich k určitým změnám týkajícím se politických nepokojů uvnitř Komunistické strany Řecka. Vytrvalá snaha vytvářet dětem „řecké prostředí“ modré oblohy, modrého moře, sluncem zalitých pláží s neznámými rybami a mořskými živočichy, přístavy, citrusy a citrusovými plody, tradičními kroji a hudbou a mnoha dalšími symboly a stereotypy Řecka způsobovala u mnoha školních dětí zmatek. Dozvídaly se, že jejich skutečnou vlastí je tato fantastická země, zatímco Československo je pouze jejich druhou zemí. Školní děti se brzy naučily cítit se v určitém smyslu Řeky, milovat svou původní vlast, do které se mají vrátit, na jiné úrovni se však také identifikovaly se svou druhou vlastí. Vyrůstaly naplňovány myšlenkami socialismu a komunismu. Tyto myšlenky rozvíjely nejen české učebnice, ale ještě intenzivněji učebnice řecké a mimoškolní aktivity Řeckého klubu. Některá z témat se věnovala myšlenkám internacionalismu, oddanosti socialistickým zemím a zvláště Sovětskému svazu, úcty a lásky k třídě dělníků a rolníků. Dalšími tématy byly obecné hodnoty vzdělání, jako je láska k četbě, práci, přírodě, čistotě a pořádku atd.

Třetí období, 1975–1989

Po pádu diktátorského režimu (1974) se k moci v Řecku dostala vláda, která začala okamžitě připravovat amnestii a rokem 1975 mohl začít návrat Řeků. Ve třetím období (1975–1989) již mnoho dětí řeckého (nebo „částečně řeckého“) původu nemluvílo pravidelně řecky dokonce ani doma a všechny používaly ve škole češtinu. Většina z nich, stejně jako stále vyšší počet rodičů, Řecko nikdy nenavštívila. Děti byly více méně kulturně a jazykově asimilovány do prostředí hostitelské země. Děti spokojeně vyrůstaly v československém prostředí a jejich kontakty s vlastí představovali stále vzdálenější příbuzní v Řecku, případně jeden z rodičů či prarodiče a aktivity Řeckého klubu, různé soubory tradičních tanců a hudby, amatérské divadlo, setkání všech Řeků na Panhelénských festivalech pořádaných každé dva roky atd. Dítě bylo například členem řecké kapely nebo taneční skupiny. Možná se snažilo naučit řecky, ale zároveň se se svými kamarády v Československu zapojovalo do různých dalších aktivit. Po letech mohlo uzavřít manželství s občanem Československa (v té době měly všechny děti narozené v Československu také československé občanství). Řecké dítě, které vyrůstalo v Československu 70. a 80. let se mohlo vlastně stěží vyhnout tomu, aby nabylo českou identitu. Dalo by se předpokládat, že ve třetí generaci Řeků dojde k úplné asimilaci. I když se však někteří asimilovali, většina se začala vracet ke kořenům. Po udělení amnestie v roce 1975 se dávný sen o návratu do vlasti stal skutečností. Řekové se z Československa mohli vrátit a většina z nich to také ve vhodnou dobu udělala. Došlo k vzednutí pocitů národní přináležitosti a identifikace se vším řeckým. Návrat do Řecka, které nikdy nepoznali, představoval pro vracující se Řeky další zátěž. Když k návratu došlo, neměli to jednoduché. Řekům, kteří se vraceli ze socialistických zemí, připravili doma uvítání, jež mělo do vřelosti daleko, a realita nebyla přesně taková, na jakou je škola nebo rodinné vzpomínky připravovaly. Takové téma leží však mimo rámec tohoto referátu.

Čtvrté období, 1990–2004

Ve čtvrtém období od roku 1990 do přistoupení České republiky k Evropské unii se začaly projevat nové tendence, které přispívaly k posílení pocitu řecké identity. Neomezené možnosti cestování po změnách v Československu v roce 1989 nejprve zajistily řeckým dětem a mládeži bez ohledu na jejich národní pas kontakt s realitou moderního Řecka. Mnoho rodičů mělo zkušenosti s komplikovaným a nekonečným byrokratickým procesem získání řeckého občanství pro sebe a své děti. Výsledkem je, že řada Řeků má dvojí české a řecké občanství. Čeští Řekové nejezdili na dovolenou do zahraničí – jezdili do Řecka, zpět do svých vesnic a měst, na návštěvu k příbuzným. Nejčastěji kladená otázka nebyla, zda jedete do Řecka, ale kdy tam jedete. Považovalo se za samozřejmé, že se každý vrací do Řecka ke svým kořenům minimálně jednou ročně.

Současnost

Po vstupu České republiky do Evropské unie v květnu 2004 není aktuální otázkou, jak ochránit identitu členů řecké komunity, ale jak ji pěstovat prostřednictvím výuky řečtiny. Řekové žijící v České republice i Češi mohou řečtinu studovat s pomocí satelitní řecké televize, která má zvláštní programy pro Řeky a o Řecích v zahraničí. Hlas Řecka vysílá pro všechny zahraniční Řeky 24 hodin denně a má širokou posluchačskou základnu. Úřady v Řecku věnují obecně velkou pozornost záležitostem řeckých obcí v České republice a oficiální řecké instituce poskytují řeckým kulturním akcím a výuce jazyka štědrou finanční a materiální podporu. Při Ministerstvu zahraničních věcí vznikl Sekretariát zahraničních Řeků s konkrétním úkolem pečovat o národní identitu Řeků v zahraničí. Řeckým obcím v České republice se dostává významné finanční pomoci a morální podpory od českého Ministerstva školství, Ministerstva kultury, mnoha městských úřadů i krajských orgánů, která je zaměřena na soustavné kulturní aktivity a výuku jazyků. Mladí Řekové a rovněž někteří Češi projevují v současnosti zájem o studium řečtiny nejen z citových důvodů, ale také z důvodů praktických; aby získali práci v turistickém průmyslu, který se mezi oběma zeměmi čile rozvíjí, aby založili podniky, které budou s Řeckem spolupracovat, aby mohli pracovat v restauracích, které slouží jak řeckým, tak českým zákazníkům, aby se mohli stát podnikateli atd. Velká část nové generace Řeků žijících v České republice si je vědoma výhod, které přináší schopnost pohybovat se v obou kulturách. Vstupem České republiky do Evropské unie se Řekové nedostali do stavu anomie, kdy se sami sebe ptají, kdo jsou a co jsou. Jako Řekové mají bohaté kulturní a historické dědictví, na které mohou být hrdi. Navíc umí využít výhody znalosti češtiny a těší se český způsob života. Nemají pocit, že by je asimilace do českého kulturního prostředí jakýmkoli způsobem zbavovala části jejich řecké identity. Mnoho Řeků žijících v České republice má hluboké znalosti jak české, tak řecké kultury. Díky svému bilingvistu (trilingvistu, protože řada z nich hovoří také anglicky) a kosmopolitnímu přístupu jsou velmi dobře připraveni na spolupráci, společné občanství a společné podnikání v moderní globální vesnici.

Literatura

- Mitsopoulos, T., Zůstali jsme Řeky, Athény, 1979 (řecky)
- Clogg, R., A Concise Dějiny Řecka, CUP, 1991 (anglicky)
- Zissaki-Healey, T. C., Obraz Řecka v bulharských historických publikacích před obdobím komunismu a po něm, Sborník Konference soluňské univerzity, 1994 (řecky)
- Jazykové vzdělávání řeckých zahraničních dělníků v Evropě, Athény, 1997 (řecky)
- Papadopoulos, L., Děti bouře, Praha, 1998 (řecky)
- Papadopoulos L., Den návratu, Praha, 1999 (řecky)
- Margaritis, G., Dějiny Řecké občanské války, 1946–49, Athény, 2001, sv. 1 a 2 (řecky)
- Karapostolis V., a kol., Řekové v zahraničí, kulturní identita a hromadné sdělovací prostředky zahraničních Řeků, Athény 2001 (řecky)
- Zissaki-Healey, T. C., Političtí uprchlíci v České Republice: Ochrana řecké identity, Sborník z konference v Zagorii, 2003 (řecky)
- Zissaki-Healey, T. C., Děti bouře, Příběh Řeků v České republice, Nová přítomnost, pražský časopis pro středoevropské záležitosti, podzim 2004, sv. 6, č. 3 (anglicky)
- Učebnice v řečtině
- Abeceda (Alphavitarío), politický a logotechnický ekdoseis, 1968
- Kourtis, J., Čítanka textů pro 2. třídu, Varšava, 1962
- Kourtis, J., Čítanka textů pro 2. třídu, Varšava, 1968
- Čítanka textů pro 3. třídu, politický a logotechnický ekdoseis, 1961
- Gagoulas, G., Gramatika pro nižší stupeň základní školy, DOME, Sofie, 1963
- Čítanka textů pro 6. třídu, politický a logotechnický ekdoseis, 1964
- Časopisy „Kalimera“, šéfredaktorka T. C. Zissaki-Healey, časopis Řeků v České republice, články „Vzpomínám si...“, čísla 13, 14, 15, 18, 19, 21 a 22 (řecky)
- Kontakt Mgr. Tassula C. Zissaki-Healey
předsedkyně Řecké obce v Praze

e-mail: tassula.healey@gmail.com